

NORDENS SERIE

**DEBATTEN OM
NORDISK ENHET**

Herbert Tingsten

1943

3

UTGIVEN AV FÖRENINGEN NORDEN

Bliv MEDLEM

i föreningen Norden!

Föreningen Nordens syfte är att verka för vänskap och samförstånd mellan Nordens folk. Föreningen ordnar kurser och föreläsningar, studiecirklar och kulturveckor, genom vilka kunskaper om de nordiska grannfolken och deras förhållanden vinnas.

Medlem betalar 5 kr. i årsavgift och får såväl Nordens tidning som Nordens årsbok gratis.

Anmäl Eder hos föreningen Nordens expedition, Kungsgatan 44, Stockholm, tel. 20 32 07 och 20 24 25. Expeditionen lämnar hänvisning till föreningens kretsar ute i landet åt alla nordiskt intresserade, som genom medlemskap önska stödja det nordiska samarbetet.

NORDENS SERIE utgiven av
FÖRENINGEN NORDEN 3.

Debutarb., offentlig debatt: 17, 43

METOD: 17,

*kurser i in- och utvärdering
arb. - nationell om: 47-52*

**DEBATTEN OM
NORDISK ENHET**

av

HERBERT TINGSTEN

Stockholm 1943

KF:s BOKFÖRLAG i distribution

Nordisk Rotogravyr, Stockholm 1943. (86965)

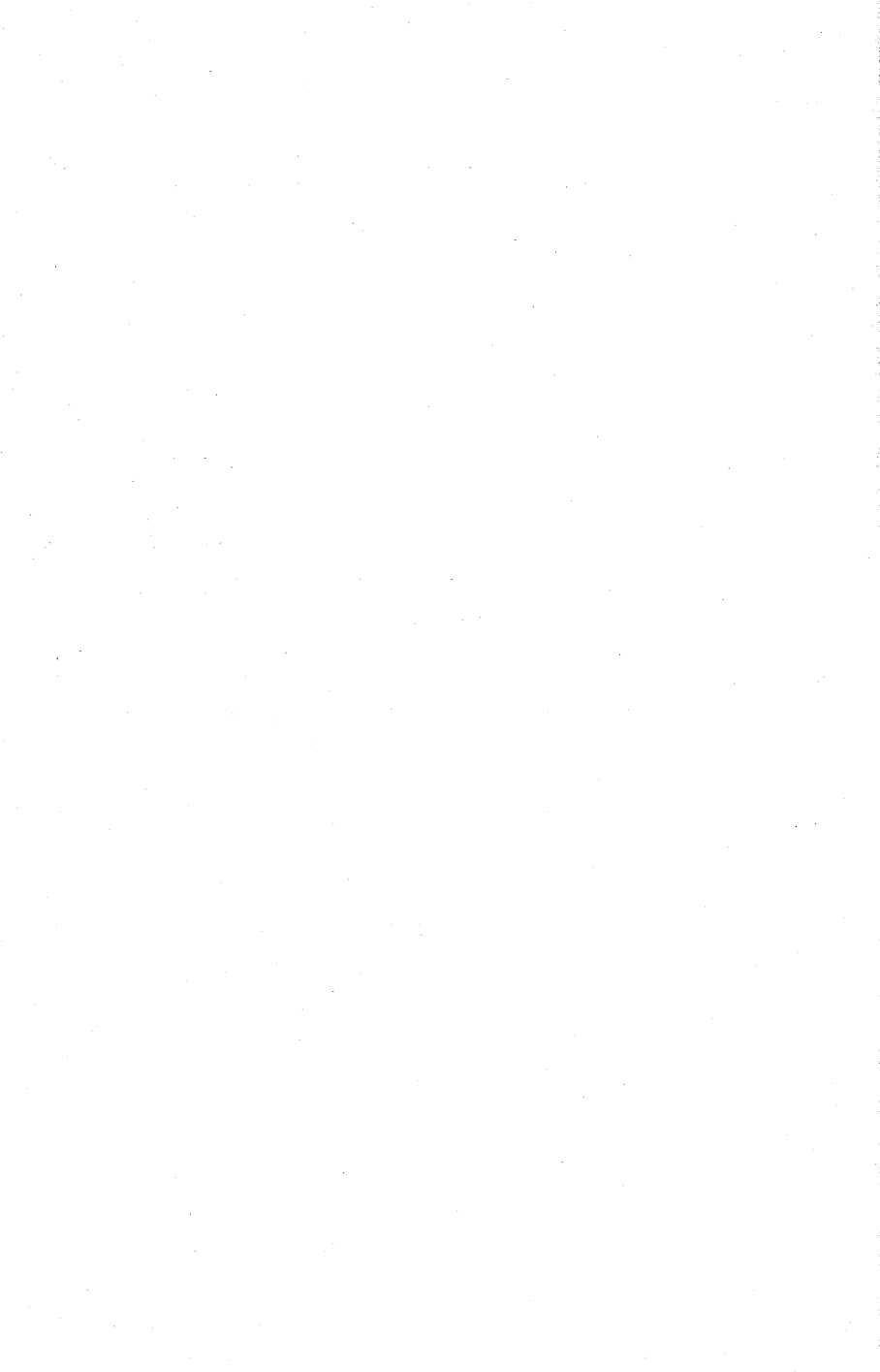
Förord

Föreningen Nordens publikationsnämnd har anmodat professor Herbert Tingsten att lämna en redogörelse för och en analys av de olika riktlinjer och uppslag som framkommit i den debatt om Nordens framtid som pågått och alltjämt pågår i vårt land. En sådan redogörelse och analys lämnas i denna skrift. I samband med denna analys har författaren gjort vissa kritiska uttalanden rörande en del förslag ävensom själv kommit med positiva uppslag. Det är självfallet att kritiken liksom uppslagen stå helt för författarens egen räkning. Även om nämnden icke i allt kan dela de mera kritiska synpunkterna, har det likväl syntts vara av vikt och intresse att också sådana få komma till tals i den diskussion som pågår beträffande för samtliga nordiska länders framtid betydelsefulla spörsmål.

Stockholm i maj 1943.

För föreningen Nordens publikationsnämnd

S. DEHLGREN

Debatten om nordisk enhet

Av professor HERBERT TINGSTEN

I den livliga debatt, som sedan ett år förts i Sverige kring det nordiska problemet, har den positiva ståndpunkten dominerat. Debatten har i själva verket huvudsakligen bestått av inlägg, som med något avvikande motiveringar förordat ett nordiskt försvarsförbund eller en nordisk förbundsstat efter kriget. Den kritiska linjen har i regel icke kommit till uttryck annat än som en vag underton av skepsis i vissa principiellt positiva uttalanden. På mycket kort tid har alltså en tankegång, som för några år sedan allmänt ansågs opraktisk eller till och med fantastisk, blivit tongivande och kommit att betraktas som nära nog obestridligt riktig. Kravet på nordisk enhet börjar redan bli konvention, ett oeftergivligt inslag i de betraktelser och förkunnelser som gälla framtiden. Den nordiska tanken tenderar att ingå i den arsenal av föreställningar, som betraktas som väsentliga för den nationella samlingens och den nationella beredskapens befastande.

I det följande skall ett anspråkslöst försök göras att summariskt fastställa några moment i den mera skeptiska och negativa ståndpunkten. Dessförinnan skall jag — likaledes i största korthet — erinra om centrala tankegångar i de inlägg som gjorts för en nordisk union. Särskild uppmärk-

samhet tillkommer härvid de antydningar som givits om förhållandet mellan ett nordiskt förbund och en internationell fredsorganisation.

I Nordens årsbok 1942 gav docent *Per Olof Ekelöf* en klar sammanfattning av motiven för en nordisk förbundsstat. Försvarsproblemet ställes helt i förgrunden. Om de nordiska staterna samordnade sina försvarskrafter skulle de bereda varandra ökad ömsesidig trygghet. Genom en union vunnes dels större militär och ekonomisk styrka, dels ett vidsträckt territorium, vilket med tanke på den moderna krigföringens beskaffenhet underlättade försvaret. Ett försvarsförbund är dock icke tillräckligt, skriver Ekelöf. För att uppnå enhet ur försvarssynpunkt kräves också samgående i fråga om utrikes- och handelspolitik. En gemensam riksdag och en förbundsregering måste skapas för handhavandet av dessa frågor. Slutsatsen blir alltså att ett effektivt försvar av de fem nordiska länderna förutsätter en nordisk union, d. v. s. de nordiska staternas uppgående i en förbundsstat.¹ En dylik förbundsstat är nödvändig även om ett nytt Nationernas förbund skulle upprättas efter kriget. Skulle detta nya förbund »endast vara segraren ett medel att hålla den besegrade i schack» borde vi, synes Ekelöf mena, ställa oss utanför förbundet, som då skulle medföra stora krigsrisker. Finge åter förbundet en annan karaktär — vilket förutsattes vara fallet

¹ I regel talas i debatten om Norden om Island som den femte av de nordiska staterna. I det följande bortses från Island, då av uppenbara skäl detta lands ställning icke kan bli av avsevärd betydelse för argumentationen.

om »båda de stridande parterna» finge plats i detsamma — vore ett nordiskt enhetsverk behöfligt som »en yttersta försäkring». Ett dylikt förbund kan nämligen ej väntas bli permanent. Då det faller sönder och ett nytt stormaktskrig står för dörren, blir den nordiska enheten väsentlig för försvaret av de nordiska länderna.

För att realisera det angivna målet måste den svenska politiken inriktas på att överbygga motsättningar de nordiska länderna emellan och att göra uppoffringar för de av kriget drabbade grannländerna. En sådan politik är, om enhetsverket anses vara till fördel för Sveriges trygghet, motiverad ur egoistisk svensk synpunkt. Men bortsett härifrån är den, skriver förf., naturlig »för den vilken liksom jag anser, att om vårt medborgarskap också är svenskt, så är dock vårt verkliga fosterland icke begränsat till Sverige utan utgöres av Norden i dess helhet».

Den på våren 1942 utgivna broschyren »Nordens förenta stater», författad av rektor *K. Petander*, överste *W. Kleen* och generaldirektör *A. Örne*, utgår i huvudsak från att en nordisk samordning är ett obestridligt värde. Kärnfrågan är här hur förbundsidén skall realiseras. Förf. förorda en förbundsstat med försvar och utrikespolitik, handelspolitik, penningväsen m. m. som gemensamt område; ganska ingående rekommendationer givas för den tilltänkta unionens författning. En klarläggning av motiven för förbundsstatens upprättande gives så till vida, som ett enat Norden påstås vara tryggt mot varje angrepp. Genom starka befästningslinjer och genom koncentration av de samfällda styrkorna på cen-

trala krigsskådeplatser kan Norden bli obetvingligt. »Vem skulle under sådana förhållanden kunna militärt betvinga ett enat Norden? Ingen!»

Bland årets inlägg märkes särskilt landshövding *Rickard Sändlers* broschyr »Nordens sak är vår». Den innehåller dels en översikt av den nordiska frågans behandling under senare tid, dels en starkt känslomässig appell för nordisk enhet. Någon mera konkret motivering för den nordiska enheten gives icke. Som ett löftesrikt tecken framhålles särskilt »den renässans för det nationella, som i alla länder är påtaglig . . . Tidens prövningar ha fört med sig, att Finland aldrig varit så finskt, Norge aldrig så norskt, Danmark aldrig så danskt och Sverige aldrig så svenskt som nu. Det är just ur denna nationella renässans och endast ur den Norden föds som en realitet.» Detta sistnämnda påstående förklaras vara en trosats, som icke kan bevisas. Sandler tror emellertid, att nationerna under renässansen för det nationella bli medvetna om sitt eget väsen och att detta väsen är nordiskt, d. v. s. att man »innerst» eftersträvar nordisk enhet.

Sandler synes vara utpräglat skeptisk i fråga om uppbygandet av en internationell rättsordning efter kriget. Han tänker sig i varje fall en lång övergångstid, innan en sådan rättsordning kan etableras. Och överhuvud tycks han känna motvilja inför en ordning, under vilken de nordiska staternas trygghet vore beroende även av andra än dem själva. »Att slå sig till ro med tanken, att anglosachsarna nog skola veta att hindra fridsstörande makter att resa huvudet, det vore att sänka Nordens stater till nivån av protegéer. Men vi äro dock

för gamla i gårde som fria stater för att bliva de beskyddade.» I annat sammanhang talas om att de nordiska staterna vid tillfälle, innan en sammanslutning kommit till stånd, borde avge en deklARATION, i vilken de avvisa varje annan stats inblandning i nordiska förhållanden, »ett slags nordisk Monroedoktrin».

I detta sammanhang skall endast en erinran göras till Sändlers framställning. Förf. hävdar gång efter annan, att känslan för nordisk gemenskap starkt växte mellan de båda världskrigen. En sanning ligger otvivelaktigt däri, så till vida som känslan för ett samgående stärktes inför den uppenbara krigsfaran under 1930-talets senare år. Men Sandler överdriver i hög grad den förändring som ägde rum och ger på detta sätt en alltför ljus bakgrund till sina nu framlagda krav. Sålunda framhåller han gång efter annan som ett bevis på den starka misstron mot försvarsförbundstanken i början av 1920-talet, att utrikesminister Hederstiernas sympatiförklaring för ett svenskt-finskt försvarsförbund ledde till ombyte på utrikesministerposten »ett dygn senare». I slutet av 1930-talet hade däremot, skriver Sandler, även detta arbetsfält öppnats för samarbetstanken, och han hänvisar härvid särskilt till Stockholmsplanen i Ålandsfrågan, som utom modifikation av demilitariseringsbestämmelserna rörande Åland åsyftade militär samverkan mellan Sverige och Finland vid hot mot Ålands neutralitet. Båda leden i denna jämförelse äro missvisande. Hederstierna avgick icke efter en dag, utan efter tretton dagar, och detta sammanhänge med att uppfattningarna om hans tal starkt bröto sig i den offentliga

debatten. Under åren närmast före världskriget uttalade sig, såvitt bekant, icke någon svensk politiker i ledande ställning för ett svenskt-finskt försvarsförbund, än mindre för ett allmänt nordiskt förbund. Beträffande Stockholmsplanen betonades uttryckligen från olika håll, att den icke innebar något militärt samgående av mera generell art.

Överstelöjtnant *Torsten Holms* skrift »Norden och Världen» diskuterar huvudsakligen försvarsproblemet. Om ett enat Norden funnits hade »måhända», skriver förf., överfallet på Finland 1939, överfallen på Danmark och Norge 1940 samt kriget Finland—Ryssland 1941 undvikits. Gemensamt försvar förutsätter gemensam utrikespolitik och helst också samverkan i fråga om rustningarnas bedrivande. En nordisk förbundsstat bör därför komma till stånd. Holm synes anse, att en sådan stat principiellt bör hävda neutralitet i alla stormaktskonflikter. Ett krig mellan stormakter blir ett intressekrig, i vilket mera allmängiltiga ideologiska motiv spela en underordnad roll; småstater bära därför stå utanför. Som en framtidssak räknar likväl Holm med solidaritetsprincipens mera generella seger. En internationell federation skall komma till stånd. En nordisk union uppfattas som en etapp på vägen till en större federation och skall inom den senares ram bilda en naturlig försvarsenhet. På det närmare förhållandet mellan Norden och världen ingår förf. icke.

Universitetskansler *Ö. Undén* berör i en uppsats i »Svensk ordning och nyordning» frågan om de nordiska staternas ställning till en ny internationell fredsorganisation. Hans re-

sonemang är, det bör betonas, till stor del hypotetiskt, och han tar icke bestämd ställning till de möjligheter han diskuterar. Undén utgår emellertid från att Sverige kommer att ingå i en eventuell fredsorganisation, som disponerar över militära maktmedel och medför militära förpliktelser även för de anslutna mindre staterna. För de nordiska staterna ligger det, fortsätter han, nära till hands att bilda en regional grupp inom det större förbundet och i första hand organisera ett försvar för denna grupp. Genom att överta det primära ansvaret för den egna regionens försvar skulle de fullgöra sina militära förpliktelser mot det större förbundet och alltså icke vara skyldiga att skicka stridskrafter till andra områden.

En anmärkning må här inskjutas. Det framgår icke klart av Undéns resonemang, huruvida i den av honom skisserade situationen det stora förbundet skulle vara skyldigt att medverka till det mindre nordiska förbundets försvar. Antagligt är väl dock att en sådan förpliktelse förutsättes. I de först refererade delarna av sin framställning utgår ju Undén från att en internationell organisation skulle innefatta militära förpliktelser. Det synes då egendomligt att det nordiska förbundet skulle vara skyldigt att försvara endast Norden utan plikt att militärt bistå även det större förbundet. Enligt en sådan ordning skulle de nordiska staterna i själva verket äga rätt att få stöd utifrån utan att lämna stöd åt andra. Norden skulle icke godtaga principen om solidaritet inom en internationell fredsorganisation.

Undén synes själv i det följande i någon mån modifiera denna tanke. Han erinrar om att på vissa håll ett nordiskt

förbund tänkes skola följa den strikta neutralitetens väg och sålunda ställa sig utanför andra staters krig. Därmed skulle, betonar han, de nordiska staterna isolera sig från ett eventuellt världsförbund. Ingår man i ett dylikt förbund, upp-gives neutralitetsprincipen, och man blir skyldig att föra en oneutral politik, även om denna icke annat än i bestämda situationer — d. v. s., får väl Undén antas mena, om de nordiska staterna själva bli angripna — behöver innefatta militära aktioner.

Hur går det, fortsätter Undén, om det nya folkförbundet, liksom det gamla, misslyckas? Det är i ett sådant läge icke säkert, att ett hållfast neutralitetsförbund kan bildas av de fyra nordiska länderna. »Föreställningen att ett välrustat Norden skulle avskräcka ett stormaktsblock från angrepp mot något av länderna bygger på förutsättningen att detta block skulle som en man kasta sig i strid mot den makt, som först kränkte ettdera landets territorium. Men om stämningen i ett eller flera av dessa länder skulle vara den att kriget står mellan Gud och Satan, skulle då den första kränkningen av en annan nordisk stats territorium utlösa det gemensamma försvaret? Även om någon av staterna genom sin hjälpaktion till grannen enligt egen uppfattning komme på felaktig sida i storkriget? Dessa svårigheter må i varje fall icke i diskussionen förenklas.»

På de många tal och tidningsartiklar, som hävdad en positiv inställning till den nordiska enhetstanken, är det icke möjligt att här ingå. Jag skall endast erinra om två på grund av talarnas ställning särskilt betydelsefulla inlägg från den

senaste tiden. Överståthållaren *T. Nothin* har i flera anföranden (särskilt 10 februari, 5 och 24 mars) uttalat sig för ett nordiskt försvarsförbund. Om en eller flera nordiska stater undertryckas, blir det svårt eller omöjligt för de övriga att bevara sin självständighet. Ett starkt gemensamt försvar är ägnat att avskräcka en angripare. Om de nordiska folken stått enade med någorlunda starkt försvar hade intet av de senaste årens krigsfall inträffat. På samma linje gick statsrådet *P. E. Sköld* i sitt bekanta tal den 28 mars. Han framhävde särskilt det vidgade territoriets betydelse för försvaret under modern krigföring och talade om den förbättrade situation, som skulle uppstå »om ett angrepp mot Jyllands sydgräns måste fullföljas till Petsamo eller om en stöt mot Viborg icke leder till resultat förrän i Stavanger och Esbjerg eller tvärtom». Ett nordiskt förbund kunde visserligen medföra, att Sverige finge gå med i ett krig som icke vore strängt nödvändigt. Men häremot måste vägas det faktum att det skulle utgöra en »svår belastning på Sveriges självständighet, om något av de nordiska länderna förlorade sin frihet». På förhållandet mellan ett nordiskt och ett internationellt förbund ingick Sköld icke.

Endast i ett utförligare svenskt inlägg har den mera skeptiska ståndpunkten motiverats. Jag åsyftar generallöjtnant *P. Reuterswärd*s broschyr »Skandinavism, Nordism, Försvarsförbund». Flera av de synpunkter, som jag i det följande skall upptaga, återfinnas i denna skrift.

Det mest uppmärksammade utom-svenska inlägget är *A. Virtanens* »Ett enat Norden». Den med värme och kraft

skrivna broschyren innehåller i huvudsak synpunkter, som redan berörts. Anmärkningsvärt är att Virtanen understryker Nordens förutsättningar för autarki och att han även med hänsyn härtill förordar en förbundsstat. Virtanens skrift företter en tendens, som i mindre markerad grad kommer till uttryck hos några andra författare på området: att betrakta den egna ståndpunkten som så obestriddt riktig, att en tveksam inställning till densamma antas sammanhänka med någon moralisk eller intellektuell defekt. Det är »skeptikerna», »konjunktursjälarna», »de närsynta», »cynikerna» o. s. v. som äro motståndare. På officiellt finskt håll har man uttalat sympati för den nordiska gemenskapen utan att ta ställning till unionsfrågan. På officiellt norskt håll har som bekant på en gång en allmänt nordisk orientering och vilja till samverkan med de allierade även efter kriget deklarerats. Vad stämningen i Norge och Danmark beträffar lär något säkert påstående icke vara möjligt. De danska uttalanden som refereras i pressen äro genomgående positiva, men man vet icke om de avspegla någon allmän och aktiv opinion.

Den huvudsakliga orsaken till att den nordiska debatten flammade upp och att den fått en så positiv karaktär behöver icke närmare analyseras. De händelser, som drabbat tre av de nordiska staterna, ha hos alla väckt en känsla av skuld inför det förflutna och av förpliktelse inför framtiden. Man vill göra något, eller åtminstone förbereda något, som inom den kulturkrets, till vilken man närmast hör, hindrar ett återuppreparande av vad som skett och sker. I Sverige, som

står i Nordens centrum, och som stått utanför kriget, måste denna känsla av ansvar vara särskilt stark och medveten.

Men andra, mera komplicerade faktorer spela säkerligen in i fråga om debattens intensitet och gestaltning. De flesta utgå från, att de nordiska staternas självständighet är tänkbar endast under förutsättning av att de anglosachsiska staterna äga ledningen efter krigets slut. Den nordiska tanken blir därigenom en symbol för allmänt hysta förhoppningar om krigets utgång och sättet för fredens organisation. Bakom det skenbart neutrala ordet Norden döljes, åtminstone i Sverige och Danmark — i Norge är ju även denna möjlighet att ge uttryck åt sin uppfattning undanröjd — tron på demokratiens, humanitetens, västerlandets seger. Denna tro kombineras emellertid i Sverige med en fast vilja till neutralitet. Den kan i själva verket uttryckas blott därför, att neutralitetsviljans styrka icke betvivlas. Alla äro — sannolikt med full rätt — övertygade om att Sverige icke skall göra något för framtidstankens realiserande, som skulle medföra ett indragande i världskriget; med fullt förtroende överlämnar den svenska opinionen det väsentliga arbetet i Nordens tjänst åt de anglosachsiska stormakterna. Drömmen om Norden blir en ersättning för de handlingar, som man icke kunnat eller velat och icke kan eller vill företaga. Tanken på handling i framtiden förbindes nödvändigt med principen om översamhet i nuet.

De antydda förhållandena förklara moment i debatten, som väl även för ivriga anhängare av Nordens enhet måste te sig egendomliga. Diskussionen har föga av den prelimi-

nära och experimentella karaktär, som innebär en orientering mot mera bestämda ståndpunkter. Allehanda dogmatiska och obevisade påståenden framställas såsom obestridliga. Allmänna, utpräglat känslomässiga uttryckssätt, som i nordisk debatt för fem år sedan negligerades eller avfärdades med ironi, framföras med auktoritet och mottas med respekt. Den brist på hämningar, som följer med vissheten om att handling inom en nära framtid är omöjlig, ger ofta inläggen en irreal prägel. Medan Nordens öde avgöres på Atlanten och i Tunis, diskuterar man allvarligt, om dess huvudstad bör ligga i Uppsala eller Drottningholm. Medan ur neutralitets-synpunkt tvivelaktiga medgivanden göras åt den stat, som ockuperar Norge, uttala sig ledande politiker för ett försvarsförbund med detta land efter kriget, d. v. s. de lova Norge hjälp *i nästa krig*. Det får icke förvåna, om man på norskt håll stundom är benägen att betrakta denna morgondagens heroism med ironi. Den nya skandinavismen förhånar den gamla, men liknar sin föregångare i stolta löften att handla — en annan gång.

Att tveksamhet och kritik så föga framträtt i den nordiska debatten sammanhänger uppenbarligen med dess komplicerade och ömtåliga karaktär. Många som personligen äro skeptiska, känna oro för att en deklARATION av denna skepsis skall fattas som ett uttryck för likgiltighet eller ovänlighet gentemot grannfolken. Kanske se de också i den nordiska linjen en i ögonblickets situation värdefull stimulans, en moraliskt högtstående förströelse. Enligt min mening böra dessa synpunkter icke vara avgörande. De känslor man är rädd för

att såra eller försvaga, torde vara så starka och så klart dokumenterade, att de kunna tåla påfrestningen av en öppen debatt — en verklig debatt, som består i meningsutbyte, icke i förkunnelse. Det kan ligga en fara i att förbundstanken tros vara godtagen av alla, därför att de mera negativt inställda av konventionella och andra skäl iaktta tystnad. Demokratien gagnas icke av att i frågor av den mest centrala betydelse diskretionen får dölja motsättningarna och alltså förhindra en allsidig upplysning.

*

METHOD
Problem → analys

En mera ingående analys av frågan om nordisk enhet borde strängt taget söka särskilja en rad olika utgångspunkter för problemets behandling. Vilka äro de folkpsykologiska och utrikespolitiska förutsättningarna för upprättandet och upprätthållandet av en sådan enhet? I vilka hänseenden är en sådan enhet av värde? Skall det svenska intresset helt ställas i förgrunden i svensk debatt eller bör man utgå från ett försök att se saken med hänsyn till alla de berörda ländernas intressen och på grundval härav komma fram till ett positivt resp. negativt resultat? Eller skall rentav intressesynpunkten, såsom man på vissa håll synes mena, skjutas undan, och den nordiska enheten betraktas som ett ideellt krav av ovillkorlig karaktär och skapandet av denna enhet som en de nordiska folken i allmänhet och Sverige i synnerhet tillkommande mission? Att särskilja dessa och andra tankelinjer gör likväl resonemanget synnerligen invecklat och kan i varje fall icke vid en översiktlig granskning komma i fråga. Jag skall i det

1 Värderingsgrunden

följande inskränka mig till några närliggande och med hänsyn till värderingsgrunden ganska »blandade» frågeställningar.

Försvarsfrågan har dominerat i inläggen för ett nordiskt förbund, vare sig detta tänkes som ett försvarsförbund eller en förbundsstat. Jag vill i förbigående nämna, att enligt min mening den sistnämnda linjen är den mest rimliga. Ett försvarsförbund utan politisk förening synes vara en svag lösning. Ett dylikt förbund av generell karaktär kan knappast tänkas utan gemensam utrikespolitik, och om det skall äga någon effektivitet och hållfasthet torde även andra frågor böra enhetligt behandlas. En nordisk nationalkänsla — och det är en sådan man hoppas på — lär icke kunna uppkomma annat än genom att en nordisk förbundsstat får så stor kompetens, att den blir centrum för det politiska intresset i de anslutna länderna eller delstaterna. Försvar, utrikespolitik och handelspolitik måste utgöra förbundets minimikompetens. I det följande finnes ej anledning att genomgående skilja mellan försvarsförbunds- och förbundsstatstanken.

Vid en granskning i punkt efter punkt av de motiv, som ur försvarssynpunkt anförts för ett förbund, är det naturligt att först stanna vid det ständigt gjorda allmänna påståendet, att den ökade styrka, ett sådant förbund skulle innebära, vore ägnad att minska krigsriskerna för de anslutna staterna. Det säges, att »i och för sig» en sammanslutning skulle minska krigsriskerna. Ofta antydes i anslutning härtill, att sannolikt de angrepp, som under de senaste åren drabbat Finland, Danmark och Norge, skulle ha uteblivit, därest Norden bildat

en enhet. Den »historiska erfarenheten» har gång efter annan återopats som stöd för resonemanget.

Hänvisningen till de senaste årens händelser synes, det bör först betonas, sakna varje bevisvärde. Förmodan, att våra grannländer icke angripits, om försvaret varit gemensamt, har i varje fall icke större skäl för sig än den av Reuterswärd uttalade förmodan, att i sådant fall även Sverige blivit angripet och ockuperat. En svensk aktion till Finlands försvar under vinterkriget 1939—1940 hindrades ju redan av det verkliga eller förmenta hotet från tyskt håll. Att en norsk eller dansk hjälpaktion i detta läge skulle varit möjlig är väl enligt allas åsikt uteslutet med hänsyn till dessa länders obetydliga försvarskrafter. På våren 1940, då Danmark och Norge ockuperades, hade väl icke heller — av alla uttalanden om det svenska försvarets läge vid denna tidpunkt att döma — Sverige kunnat verksamt inskrida till grannländernas skydd. Ingen lär väl betvivla utgången, därest ett sådant ingripande försökts. Men om i själva verket en hjälpaktion i de nu nämnda fallen skulle ha varit av ringa betydelse, kan man icke resonera så som om vissheten om en dylik aktion — d. v. s. förhandenvaron av ett försvarsförbund — skulle ha avskräckt angriparen. Denna skulle i dylikt fall icke ha svävat i okunnighet om förbundets obetydliga möjligheter.

Den här kritiserade uppfattningen framföres sällan i klar och direkt form. Det endast antydes att situationen varit en annan och bättre, om ett samgående etablerats. Läsaren eller åhöraren suggereras härigenom lätt till en viss föreställning utan att tvingas att reflektera över dess rimlighet. Framföres

Idé-
kritik

det
var ju
för
svagt!

Idé-
kritik

uppfattningen däremot utan alla omskrivningar, torde de flesta eggas att mera konkret övertänka den och att inse dess ohållbarhet.

En metod att suggerera utan att precisera föreligger också, då det — i och för sig kanske med rätta — betonas, att en relativt mycket obetydlig försvarsmakt behövs för att hindra ockupationen av Norge. Det sägs exempelvis, att om danskarna kunnat göra motstånd en eller annan dag, och (eller) om Norge haft befästningar och militär på de utsatta punkterna, skulle denna ockupation ej ha kunnat genomföras. Den — i regel icke uttalade — slutsatsen blir, att ett försvarsförbund skulle ha räddat Norge. Den i detta fall rimliga slutsatsen är emellertid helt enkelt, att ett starkare danskt resp. norskt försvar kunnat bli avgörande. Försvarsförbundet skulle däremot icke i och för sig haft en sådan betydelse. Detta naturligtvis under den förutsättning, som i *detta* sammanhang hela tiden vidhålles, nämligen att försvarskrafterna i det hypotetiska fallet varit desamma som i verkligheten. Denna förutsättning måste man tydligen utgå från då diskussionen gäller frågan om försvarsförbundets värde i och för sig i det angivna fallet. Huru situationen ställer sig med ett försvar av helt annan styrka är en annan fråga, till vilken jag strax återkommer.

Den rent abstrakta och principiella satsen, att ett samgående skulle minska krigsriskerna, innefattar likväl — tagen i viss mening och omgiven med vissa reservationer — ett mått av sanning. Det kan tänkas fall, då en främmande makt med aggressiva syften mot en nordisk stat avskräckes av vissheten,

att han vid angrepp får att göra med alla de nordiska staterna. Något historiskt belägg på denna möjlighet finnes sannolikt icke och det är icke uteslutet att århundraden skulle kunna förgå utan att ett dylikt läge inställde sig. Principiellt är det likväl tänkbart och det är därför icke utan praktisk betydelse. Då detta fall ställes i förgrunden utgår man från tankeexperimentet, att Norden redan är en enhet, man menar med krigsrisk en krigsrisk för *något* av de nordiska länderna. Tydligt är, att sådana fall likaväl kunna inträffa, då ett nordiskt förbund leder till att alla de nordiska staterna bli indragna i krig i stället för en enda. Konflikthanledningarna i förhållande till främmande makter bli större för ett förbund än för varje nordisk stat för sig, och om en sådan konflikthanledning för till krig, gäller detta förbundet i dess helhet. Saken kan uttryckas på det sättet, att ett förbund kan öka riskerna för var och en av de nordiska staterna, även om det minskar dem för Norden som totalitet. Att med ledning av den historiska erfarenheten eller något annat komma fram till ett grundat generellt omdöme i frågan, om ett förbund ökar eller minskar krigsrisken för alla staterna tillsammans, är ett hopplöst företag.¹ Resonemanget klargör endast det orimliga i att med stöd av den enkla tankegången, att fyra stater äro starkare än en, fälla några bestämde uttalanden rörande förbundet som fredsgaranti.

¹ Jag avser här en jämförelse av ungefär följande slag. Den finska krigsriskerna utan förbundet åsättes exempelvis koefficienten 5 och den svenska 3. Med förbund bleve t. ex. koefficienten 4 för båda staterna. På detta sätt skulle man rent principiellt kunna tänka sig en beräkning för de fyra staterna tillsammans.

En anmärkning om Sveriges läge bör redan här tillfogas. Det är tydligt, och det betonas även av flera av förbundets förespråkare, att Sverige har det i förhållande till stormakterna mest avskilda läget bland de nordiska staterna. I en förbundsstat skulle Sverige intaga platsen av fästningens kärna, omgiven av tre utanverk. Att någon stat skulle rikta ett angrepp mot Sverige utan att förut eller samtidigt angripa någon av de andra staterna är föga sannolikt. Därmed är klart, att Sverige genom att inträda i ett nordiskt förbund tar särskilt stora risker; även ur andra synpunkter skulle Sveriges läge i ett sådant förbund, såsom i det följande närmare skall klargöras, innefatta speciella svårigheter. På vissa håll har denna synpunkt uttryckligen framhävts. Statsrådet Sköld yttrade enligt tidningsreferatet av hans tal den 28 mars, under hänvisning till de gångna årens erfarenheter, att »ett nordiskt förbund kunde medföra att Sverige finge gå med i ett krig som icke vore strängt nödvändigt». Han tillade visserligen omedelbart, att det lika lätt kunde hända, att Sverige nästa gång droges med i kriget i alla fall. Men detta uttalande, som väl endast avser att betona det självklara, att Sverige kan dras in i krig, även om det ej är anslutet till de övriga nordiska staterna, rubbar icke riktigheten i eller vikten av den citerade satsen. Dess innebörd är att om i ett förbund krigsriskerna för Norden som helhet något minskas, ökas den något för Sveriges del. Detta obestridliga och såvitt bekant obestridda förhållande får man icke gå förbi i debatten.

Jag övergår nu till frågan: kan den minskning av krigsriskerna för Norden i dess helhet, som ett förbund skulle med-

föra, anses vara av större betydelse? Här är det omöjligt att komma fram till mera bestämda slutsatser; det är möjligt endast att erinra om vissa faktorer av vikt. Frågan blir i vad mån ett samnordiskt försvar kan antas vara effektivt. Detta är, om man godtar förbundsanhängarnas centrala hypotes, kärnpunkten i problemet.

De områden, som skulle ingå i en nordisk stat, äro ur flera synpunkter utomordentligt svåra att försvara. Till de två på väldigt avstånd från varandra liggande, skilda stormakter berörande landgränserna komma ofantliga sjögränser; en del av Norden, Danmark, bildar en genom Öresund avskild enhet. Det torde icke finnas någon stat i världen, som geografiskt har en så disparat karaktär som en nordisk förbundsstat skulle få. Få stater finnas som med ett så stort område och så långa gränser förena ett så litet invånarantal. Dessa enkla fakta böra understrykas, då de i debatten ofta förbigås. Att de indirekt påverka resonemangen framgår av att vissa militära författare till stor del motivera möjligheten att försvara Norden på ett sätt, som i själva verket kan användas som argument för möjligheten att försvara vilket område som helst.

Om en koncentration av den samlade försvarsmakten till ett område eller en front vore tänkbar, skulle likväl upprättandet av en nordisk förbundsstat medföra en stor förbättring av läget för de i vederbörande fall närmast utsatta staterna. Det är tydligen med tanke på en dylik koncentration, som man fällt sådana — dock även under denna förutsättning kvalificerat orimliga — uttalanden som att ett enat Norden

överbud icke kan militärt betvingas. Men en sådan koncentration eller ens en samling av en stor del av försvarskrafterna till ett område ter sig föga sannolik. Då man godtar »koncentrationstanken» synes man stundom på något oklart sätt tänka sig att angreppet skall riktas mot en av förbundets stater samtidigt som hela förbundet sköter försvaret. Om en enhet bildas och angriparen tror att dess samfällade försvar skall träda i funktion är det emellertid naturligt att han, även om avsikten närmast är att ockupera eller erövra en av staterna eller en del av denna, företar aktioner mot helt andra områden inom förbundet. Ett ryskt eller tyskt anfall som närmast gäller Finland, resp. Danmark, kan kanske lämpligast ske genom landsättning av trupper i Uppland eller Småland. Det synes därför tvivelaktigt, om Sverige i ett sådant läge skulle kunna sända avsevärda styrkor till de finska eller danska gränserna. De stora avstånden göra sådana hjälpkationer besvärliga och tidsödande och om en koncentration till ett område en gång skett, blir det av samma skäl svårt att återföra trupperna, om det område, inom vilket de höra hemma, blir utsatt för angrepp. Mycket längre än till en gles bemanning av de viktigaste gränsområdena kan man knappast komma. Att norska eller danska trupper skulle sändas till finska gränsen eller att finska avdelningar skulle placeras i Sönderjylland är en möjlighet, som väl blott retoriskt äger någon betydelse. I praktiken kan endast Sverige — och detta blott i ringa utsträckning — tjäna som ett slags reserv för de andra staterna.

Härtill kommer att ett angrepp mot en nordisk förbunds-

stat icke gärna kan tänkas som en isolerad aktion från en främmande stormakts sida. Man torde vid ett sådant angrepp få förutsätta lägen av samma principiella beskaffenhet som de, varpå exempel givits i detta världskrig. Antingen en överenskommelse mellan två eller flera stormakter, enligt vilken viss eller vissa av dessa makter få fria händer i fråga om något nordiskt område. Eller också — eventuellt samtidigt — en konflikt mellan stormakter, i vilken besittningen av nordiska områden för en eller flera av dem framstår som en betydelsefull fördel ur strategisk eller möjligen ekonomisk synpunkt. I dylika lägen försvagas i hög grad möjligheten av varje ansats till koncentration av det nordiska försvaret, ty då kunna anfallshandlingar från flera håll befaras och en koncentration till ett område kan bli den omedelbara anledningen till ett nytt stormaktsangrepp.

I statsrådet Skölds anförande den 28 mars förekommer en egendomlig specialmotivering för det nordiska försvarsförbundet. Statsrådet uttalade, såsom förut nämnts, att ett stort territorium vore av särskilt värde i modern krigföring och betonade i anslutning härtill den styrka, som skulle vinnas, »om ett angrepp mot Jyllands sydgräns måste fullföljas till Petsamo eller om en stöt mot Viborg icke leder till resultat förr än i Stavanger och Esbjerg eller tvärtom». Parentetiskt må anmärkas, att det ofta förekommande talet om det stora territoriets värde i nutida krig — varvid man utan vidare anför parallellen mellan Polens och Frankrikes, resp. Rysslands motståndskraft som bevis, trots att helt andra faktorer här kunna ha varit avgörande — torde kunna förklaras en-

dast som en reaktion mot en under tiden före världskriget vanlig tendens att undervärdera territoriets betydelse just i nutida krigföring. Det är svårt att tro att territoriets utsträckning skulle vara viktigare nu än förr, då samfärdsmedlens snabbhet var mindre. Bortsett härifrån synes den Sköldska satsen sakna varje beviskraft. Varför skulle en stormakt, som vill erövra Jylland eller Viborg, fortsätta till Petsamo resp. Esbjerg. Han kan väl stanna i Jylland eller i Viborg och där avvakta det nordiska förbundets angrepp.

Om ett enat Norden, såsom i debatten ofta i allmänna ordalag påstås, är ägnat att minska krigsriskerna för de anslutna staterna, ligger den slutsatsen nära till hands, att detta Norden skulle kräva mindre försvar än de nordiska staterna behöva, därest de icke bilda ett förbund. Denna slutsats har dock dragits endast av någon enda person, som vilseletts av det vanliga onyanserade sättet att argumentera i fråga om förbundets värde. Ty i realiteten kan ju, såsom i det föregående framhållits och som vid någon eftertanke omedelbart inses, ett nordiskt förbund öka krigsriskerna för var och en av de anslutna staterna, även om det — för att begagna ett i och för sig oklart uttryck, vars innebörd framgår av det förut sagda — kan tänkas minska krigsriskerna för Norden som totalitet. Och denna sistnämnda minskning av krigsriskerna uppkommer endast, om försvaret har en sådan styrka, att stödaktioner de fyra staterna emellan åtminstone i någon utsträckning kunna åvägbringas. Om Finland uteslutande är beroende av det finska försvaret, Danmark av det danska o. s. v., blir det nordiska förbundets möjlighet att utgöra ett

extra avskräckningsmoment för en angripare synnerligen obetydligt. Detta synes ha stått klart även för de militära författare, som i största allmänhet tala om en sammanslutning av Norden som en fredsgaranti. De förorda nämligen utomordentligt starka rustningar. Överste Kleen framlägger visserligen icke mera preciserade förslag, men han kräver efter allt att döma upprättandet av ett befästningssystem av helt annan omfattning och styrka, än som för närvarande finnes i någon av de nordiska staterna. Överstelöjtnant Holm omnämner exempelvis, att omkring 5.500 flygplan borde ingå i det nordiska förbundets stridskrafter. Detta skulle innebära, att förbundet skulle uppsätta proportionsvis flera gånger så stor flygstyrka som de starkast rustade av de nordiska staterna hittills uppsatt. Generallöjtnant Reuterswärd ger uttryck åt samma tankegång i fråga om förbundets försvarsbehov och synes bl. a. på grund härav komma fram till en relativt skeptisk ståndpunkt. Då på denna punkt — men icke då det gäller allmänna, för var och en lätt tillgängliga resonemang — den militära sakkunskapen bör tillerkännas stor betydelse, får det antas, att ett förbund, om det skulle få någon effektivitet, måste äga ett proportionsvis vida starkare försvar än något av de nordiska länderna, möjligen med undantag för Finland, ägde före kriget. Reuterswärd ifrågasätter t. o. m. om lantstridskrafterna enligt den under kriget beslutade svenska härordningen skulle vara tillräckliga i ett försvarsförbund.

I detta sammanhang bör framhållas, att debatten ofta förryckes därav att förbundstankens förespråkare jämföra det

läge, i vilket ett starkt rustat förbund skulle befinna sig,
med det läge, i vilket fyra särskilda stater, av vilka två eller
tre varit svagt rustade, befunnit sig. Särskilt vilseledande är,
då man antyder, att ett försvarsförbund skulle ha räddat
Danmark och Norge år 1940, utan att det framhålles att
ett någorlunda starkt försvar utan hjälp från vare sig Sverige
eller Finland kanske varit tillräckligt för att förekomma ocku-
pationsförsök. En realistisk bedömning av förbundstankens
värde måste rimligen utgå från en jämförelse mellan situa-
tionen med och utan förbund under förutsättning att sta-
ternas försvar är av någorlunda samma styrka i båda fallen.
Eller också får man göra gällande att endast ett förbund
kan förmå vissa av Nordens stater att rusta. Någon starkare
motivering för en sådan uppfattning kan dock näppeligen
presteras; likaväl kan sammanslutningen leda till rakt mot-
satt resultat.

Att upprätta ett nordiskt försvar av den styrka, som an-
gives vara nödvändig för att förbundet skall ha någon effek-
tivitet, måste bli utomordentligt svårt med hänsyn till den
avspänning, som kan väntas inträda efter krigets slut. Än
svårare är det att föreställa sig, att ett dylikt försvar skall
kunna upprätthållas år efter år, kanske årtionde efter år-
tionde, under ett relativt lugnt internationellt läge. Man kan
ej vänta sig, att den starka känsla för försvaret, som nu åt-
minstone i vissa stater är rådande, blir varaktig. Valet mellan
högre levnadsstandard och rustningar, mellan smör och kã-
noner, blir åter aktuellt. Många betrakta nu sina krav på
avrustning för femton år sedan såsom orimliga. Om utveck-

lingen synes gå i fredlig riktning, komma många, som nu ärligt betyga sin försvarsvilja, att om tio eller femton år vara främmande för sina gamla ståndpunkter. Den ungdom, som kommer att växt upp på cyklonens baksida, kan icke för sig aktualisera, än mindre tillägna sig, de känslor, som under stormen behärskade alla. Man får icke bygga på tanken att dagens attityder äro beständiga.

Nu kan det sägas, att detta problem föreligger alldeles oberoende av om ett nordiskt förbund kommer till stånd eller icke. Detta är riktigt. Men problemet får av flera skäl en annan och mera tillspetsad karaktär, om ett nordiskt förbund bildas. Först och främst behöver ett sådant förbund, för att vara av något värde, starkare försvarskraft än de särskilda staterna tillsammans, men utan förbund. Försvarsbördorna måste för de nordiska folken te sig särskilt tyngande, då de delvis äro resultatet av att man allierat sig med övriga nordiska folk, i synnerhet om detta förbund, såsom nu sker, i propagandan framställts som i och för sig en väsentlig fredsgaranti. Samma skäl, som lett till svag försvarsvilja i Danmark och Norge före kriget, kunna även efter kriget väntas göra sig gällande i dessa stater. I Danmark, där försvaret objektivt möter stora svårigheter och där ockupationen varit jämförelsevis föga tryckande, förefaller en stark försvarsvilja efter kriget osannolik. I Norge skulle, därest de vanliga påståendena om lättheten att förhindra en ockupation äro riktiga, det vara naturligt att man inskränkte sig till att upprätthålla de av tyskarna anlagda befästningarna; att detta utarmade folk, sedan äntligen freden kommit och en åtmin-

stone tillfällig säkerhet vunnits, skulle rusta för att kunna delta i försvaret även av Sverige, Danmark och Finland. är mycket begärt. Av de anslutna nationernas försvarsvilja blir förbundets försvar beroende. Om en nordisk riksdag behandlat en nordisk förbundsstats försvar under 1920- och 1930-talen, är det möjligt, att de danska och norska folken ålagts ökade rustningar; det är också möjligt, att dessa folks representanter, samverkande med svenska och finska grupper, genomdrivit ytterligare nedrustning eller hindrat upp- rustning i Sverige och Finland. Slutligen: om ett nordiskt förbund vore otillräckligt rustat och en skärpning av det internationella läget medförde ett allmänt krav på upp- rustning, skulle det med hänsyn till den unionella försvarsorga- nisationens relativt komplicerade karaktär bli svårt att i tid genomdriva en förändring. Att Sverige nu är starkt rustat beror på att det fått en nådatid, som ett förbund i mot- svarande läge icke kan räkna på.

I några förut citerade satser har Undén preciserat ett cen- tralt problem: kan ett nordiskt förbund väntas vara hållfast, om det yttersta provet ställes? Såsom Undén framhåller byg- ger satsen om förbundets värde som fredsgaranti på förut- sättningen, att förbundet »skulle som en man kasta sig i strid mot den makt, som först kränkte ettdera landets terri- torium». Undén lämnar frågan öppen men betonar att de svårigheter den blottar icke få förenklas. Det synes i själva verket orimligt att generellt och bestämt besvara frågan ja- kande. Att ett förbund i vissa fall kan väntas fungera vid angrepp på en av förbundets stater betvivlas icke. Ett iso-

lerat ryskt angrepp på Finland i syfte att erövra detta land kan anföras som ett fall, då det förefaller antagligt att förbundets solidaritet skulle hålla måttet. Men det är vida lättare att tänka sig fall, då detta synes osannolikt. Tag exemplet, att i ett krig mellan England och Ryssland, England skulle ockupera några platser i Nord-Norge. Kan man då vänta sig, att Danmark och särskilt Finland vore beredda att aktivt medverka i ett krig mot England på Rysslands sida? Kan man i detta fall ens anta att Norge skulle sätta in sin kraft på att tillbakaslå ett ockupationsförsök eller att fördriva ockupanterna? Liknande exempel äro lätta att tänka sig i fall av krig mellan Tyskland och Ryssland eller mellan England och Tyskland. Även om härvid majoritet inom förbundet skulle föreligga för en aktion, vore det i praktiken omöjligt att tvinga vederbörande stat eller stater att handla. De svenska trupperna kunde icke gärna börja sin verksamhet i förbundets tjänst med att med vapenmakt förmå en förbundsbroder att föra krig mot främmande makt. Än mera komplicerat blir läget, om en av de stridande stormakterna representerar idéer och syften, som för ett eller flera av de nordiska folken framstå som onda och omänskliga. Redan på grund av det geografiska läget är det lätt för ett av förbundsfolken att ställa sig utanför vid ett krigsfall eller att rent av formellt utträda ur förbundet resp. förbundsstaten.

Att man i den svenska debatten så föga uppmärksammat detta problem kan bero på att Sverige i nu berörda hänseende intar en särställning bland de nordiska länderna. Dels helt enkelt genom sitt läge så att säga bakom de andra sta-

terna. Dels genom det i sammanhang härmed stående förhållandet, att Sverige varken är så intimt lierat med, resp. beroende av, eller står i så bestämd motsättning till någon stormakt som Norge, Danmark och Finland. Då man i Sverige tänker sig ett framtida förbund ger man det ömedvetet gärna karaktären av ett förstorat Sverige och beaktar därför icke svårigheter av nu berörd art. Man tror att förbundet skall ha samma förutsättningar för en integral neutralitet som vårt land.

Om emellertid förbundet i ett stort antal fall icke skulle kunna tänkas funktionera, blir dess förmåga att förebygga krig eller angrepp — vilken förmåga redan av andra skäl befunnits ringa — på ett avgörande sätt reducerad. Man kan icke räkna med att själva beteckningen förbund avskräcker vederbörande stormakter. I stället för en källa till kraft kan förbundet bli en orsak till friktion mellan de nordiska staterna.

De viktigaste linjerna i förbundsdebatten, i den mån denna utgår från problemet om Nordens försvar, torde härmed vara berörda, även om en rad varianter av de centrala tankegångarna lämnats åsido. Min slutsats blir, att enligt all sannolikhet ett förbunds effektivitet och värde skulle bli ringa. Utomordentliga svårigheter möta för förbundets bildande, för dess bevarande och för dess upprätthållande inför ett avgörande prov. Även om förbundet skulle bli hållfast, kan dess betydelse ur försvarssynpunkt antas vara starkt begränsad. I debatten synes man nästan genomgående på ett bevisligen ohållbart sätt ha överskattat de positiva synpunk-

terna. Det har sagts, att förbundet skulle utgöra en fredsgaranti, varvid man utgått från den alltför förenklade satsen, att fyra stater äro starkare än en. Man har icke tillräckligt beaktat, att principiellt en ökad krigsrisk för var och en av de fyra staterna kan uppstå, även om risken för Norden, taget som helhet, minskas. Och minskningen av denna sistnämnda krigsrisk inträder endast, om vid angrepp på en av de fyra staterna de andra kunna väntas lämna ett effektivt stöd; i de flesta tänkbara krigsfall äro emellertid hjälpkitioner av större betydelse rimligen uteslutna. Man har givit en felaktig bild av läget genom att jämföra ett starkt rustat förbund med fyra till större delen relativt svagt rustade självständiga stater; följderna härav har blivit en oreflekterad överskattning av förbundets möjligheter. För att förbundet skulle ha någon utsikt att bli verksamt, krävas rustningar av en omfattning, som de nordiska staterna — kanske med undantag för Finland — hittills aldrig velat påta sig i fredstid och som åtminstone två av dem icke ansett behöfliga ens i en tid av krigiska konflikter. Det är föga antagligt, att ett sådant försvarsbeslut kan genomföras, än mindre att det kan vidmakthållas. Och slutligen: även om ett väl rustat förbund förelåge och de yttre förutsättningarna för en hjälpkaktion staterna emellan vore för handen, kan man i de flesta tänkbara krigsfall förutsätta, att förbundet icke skulle hålla samman, detta på grund av att de anslutna staterna äro starkt lierade med eller stå i bestämd motsatsställning till skilda stormakter. Om förbundet är svagt, vare sig på grund av otillräckliga möjligheter till inbördes hjälp eller bristande

3)

4)

Sveriges läge

sammanhållning, kan det icke väntas avskräcka från angrepp eller neutralitetskränkningar.

De svenska intressena ha i det föregående icke ställts i förgrunden. Jag har emellertid antytt och vill ytterligare understryka, att för Sveriges del inträdet i ett förbund är förenat med särskilda vanskligheter. Sveriges läge medför, att krigs-

a) risken för oss är jämförelsevis mindre än för andra nordiska stater, och att anslutning till ett förbund därför kan antas öka denna risk. Av samma skäl måste Sverige i ett förbund

b) väsentligen bli den givande och offrande parten. Med rätta skriver överstelöjtnant Holm, »att det i de sannolikaste fallen blir Sverige, som på grund av sitt mest skyddade läge blir centrum för försvaret, inom vilket de bakre operativa enheterna komma att stå uppställda, beredda att dirigeras till de platser, där läget så påkallar» och att alltså delar av Sveriges stridskrafter vid en konflikt måste sändas till något

c) av grannländerna. Vidare är Sverige det land som i ett krig kan antas minst sinnat att på grund av sina relationer till viss eller vissa stormakter vägra uppfyllandet av förbunds-förpliktelserna. Sverige blir ur alla synpunkter förbundets kärna. Detta framgår klarast av att man kan tänka sig ett försvarsförbund t. ex. mellan Sverige och Finland och mellan Sverige och Norge, men att ett försvarsförbund mellan två nordiska stater, i vilket Sverige icke är medlem, faller helt utom det rimligas gränser.

Dessa synpunkter ha här icke tillmätts avgörande betydelse. De måste dock spela in i det svenska ställningstagandet. Och de bli väsentliga särskilt då man av förut utvecklade

Hypotetiska korrelationer, logisk analys

skäl kommer till en skeptisk inställning beträffande förbundets värde överhuvud. En överväldigande folkstämning för ett förbund bör fordras för att Sverige skall åta sig de risker och bördor, som härmed äro förenade. Det synes ej rimligt att motivera ett svenskt initiativ till ett nordiskt förbund helt enkelt därmed, att Sveriges utsikt att bevara sin självständighet blir mindre, om något av de nordiska länderna förlorar sin frihet. Detta är visserligen riktigt — ehuru det i ärlighetens intresse måste betonas, att Finland och Danmark kunna tänkas tillhöra en stormakt, utan att Sveriges självständighet därmed går till spillo. Men preventiva aktioner av denna art få sannerligen icke, och allra minst för en småstat, betraktas som en naturlig och självfallen sak. Än egenomligare är det då man, såsom statsrådet Sköld den 28 mars, anför risken av en försämring av vårt handelspolitiska läge som ett giltigt skäl för ett ingripande till grannstaternas försvar. Med dylika resonemang skulle man för övrigt komma till slutsatsen, att vi både 1914 och 1939 borde ha ingripit i världskriget.

Frågan uppstår slutligen, om ingen samfällid ansträngning kan göras för att förbättra de nordiska staternas försvarsmöjligheter utan att ett försvarsförbund eller en förbundsstat bildas. Utan tvivel kan detta ske. Före det nuvarande världskriget diskuterades livligt detta problem, och även officiella förberedelser vidtogos för ett samarbete både beträffande militära och krigsekonomiska spörsmål. Man vitsordade allmänt, att denna linje var framkomlig och löftesrik. Jag kan icke närmare ingå på dessa frågor, då jag saknar den

specialkunskap, som härför är erforderlig. Men jag vill erinra om den av överste *K. A. Bratt* i en före kriget utgiven skrift (Kanske vi icke få krig, 1937) framförda tanken, att de nordiska staterna genom att framför allt inrikta sina försvarsansträngningar på luftvapnet skulle kunna öka dels sin egen motståndskraft, dels bättre än på något annat sätt sin kollektiva styrka. En sådan anordning skulle, såsom Bratt uttryckligen betonar, varken kräva en allians eller ett försvarsförbund. Det torde i och för sig vara självklart, att på flygets område värdefulla stödåtgärder de nordiska staterna emellan vore tänkbara med ett minimum av gemensam organisation och ömsesidiga förpliktelser.

Försvarsfrågan dominerar, enligt min mening med full rätt, debatten om ett nordiskt förbund. Det kan därför synas överflödigt att ingå på andra faktorer av betydelse för förbundstanken. Jag skall dock med några ord beröra dels kulturgemenskapen, dels den handelspolitiska frågan.

Förutsättningen för det krav på ett nordiskt förbund, som framkommit under krigets tryck, äro de starka föreningsbanden de nordiska staterna emellan i fråga om språk, kultur och tradition. Utan denna redan förefintliga gemenskap skulle säkerligen tanken på en förening av geografiskt så föga sammanhörande områden och politiskt i vissa hänseenden så olika situerade stater knappast komma i fråga. Starkast är väl känslan av samhörighet med alla de nordiska folken i Sverige. Även för den, som varken i fråga om bildning eller personliga förbindelser är speciellt nordiskt orienterad, framstå de gåvor, vilka vi mottagit av våra grannfolk,

som omistliga. Det är svårt att tänka sig den svenska kulturen utan Runeberg, de stora norska diktarna och den danska kulturdebatten. Men i och för sig finnes ingen anledning att av denna inre, oförstörbara gemenskap söka göra en yttre och med nödvändighet bräcklig förening. Fritt utbyte och samspel är här det enda väsentliga. En politisk samordning kan medföra vissa kulturella fördelar, men den kan också verka till en likriktning, som icke är önskvärd. Kulturgemenskapen kan under inga förhållanden motivera en sammanlutning, den kan blott underlätta en förening, som ur andra synpunkter är önskvärd. Då man läser de inlägg, som snudda vid denna fråga, tycker man sig stundom höra ekon av den sedan århundraden fortgående debatten om stora och små stater, stora och små kulturområdets inbördes fördelar och nackdelar. Jag kan här ej gå in på saken men vågar försäkra, att den som utgår från i Sverige allmänt godtagna värderingar icke utan vidare kan ansluta sig till någon av de med så stor iver förfäktade åsikterna.

Språkstriderna i Finland eller vad man på svenskt håll betraktar som förfinskingssträvanden gentemot landets svenska befolkning voro under 1920- och 1930-talen en svår belastning för det nordiska samarbetet och för känslan av nordisk gemenskap överhuvud. Man kan hoppas att det Finland, som utgår ur världskriget, skall visa större förståelse för den språkliga minoriteten. Under alla förhållanden kan det befaras, att denna fråga även i en förbundsstat skulle utgöra en anledning till friktion. Att föra den under förbundets kompetens kan väl icke gärna komma i fråga. Bleve språk-

frågan reglerad av de särskilda staterna och ett hårt tryck mot svenskarna i Finland utövades, kunde följden bli en allmän motsättning mellan svenskar och finnar inom förbundet. Denna fråga har man, såvitt bekant, genomgående undvikit att närmare beröra i argumentationen för ett förbund. Icke heller har man utrett den besvärliga frågan om språket inom själva den centrala förbundsorganisationen (jfr Virtanens framställning, som knappast beaktar de svårigheter, som här föreligga).

Handelspolitiska hänsyn ha varit ett viktigt motiv vid flera förbundsstaters bildande. I Sverige har av naturliga skäl denna sida av problemet spelat en undanskjuten roll. Att upprättandet av handelspolitisk enhet i Norden skulle medföra åtskilliga svårigheter, har av förbundstankens anhängare öppet betonats (t. ex. Ekelöf och Örne). Man har likväl även velat göra gällande, att viktiga fördelar här vore att uppnå.

Handelsutbytet mellan de nordiska länderna är som bekant jämförelsevis obetydligt. Vidstående sammanställning för året före världskrigets utbrott — ställd till mitt förflöende av professor Hans Ahlmann — belyser förhållandet.

En nyligen för en privat krets tryckt dansk undersökning synes visa, att en ökad handelsomsättning de nordiska länderna emellan på vissa begränsade områden vore naturlig. Detta är förhållandet särskilt i sådana fall, då nordiska stater från mera avlägsna länder importera varor, som lika väl skulle kunna köpas från ett nordiskt grannland. Men det står utom tvivel, att en mera avsevärd koncentration av varu-

Det internordiska handelsutbytet 1938 i miljoner svenska kronor.¹

Export från	I m p o r t t i l l					T o t a l e x p o r t t i l l		
	Sverige	Danmark	Finland	Island	Norge	alla länder	nordiska länderna	
							i milj. sv. kr.	i % av exp. till alla länder
Sverige	—	87,8	86,4	2,9	122,8 ²	1.843,3	299,9	16,2
Danmark	64,6	—	21,2	4,4	35,4 ³	1.331,8	125,6	9,4
Finland	34,8	23,2	—	—	8,2	722,2	66,2	9,1
Island	4,9	4,9	—	—	4,3	50,8	14,1	27,7
Norge ..	70,2	34,0	12,2	2,7	—	768,0	119,1	15,5
Total import från de nordiska länderna	174,5	149,9	119,8	10,0	170,7	4.716,1	624,9	13,2

¹ Tabellen visar det internordiska handelsutbytet med avseende på produktions- och konsumtionsländer. Därvid ha endast respektive länders exportsiffror använts, då importen även avser sådana varor, som endast beröra transportväsendet, s. k. transitovaror. Vid omräkningen till svenska kronor har medeltal för växelkurserna för samma år använts.

² Därav fartyg för 53 milj., betingat av den norska skeppsfartens exceptionella expansion även före kriget.

³ Därav fartyg för 10 milj. och automobiler för 5 milj. från de amerikansk-danska monteringsverkstäderna.

utbytet till Norden skulle kräva en omställning av handeln, vilken icke vore tänkbar utan utomordentligt långtgående statliga ingripanden. Lika klart är, att de nordiska staternas ekonomi i hög grad skulle lida av en avstängning från världsmarknaden. En nordisk självhushållning skulle icke kunna åvägbringas utan en stark sänkning av de nordiska folkens levnadsstandard under lång tid. För de flesta är väl en sådan tanke helt främmande; man räknar tvärtom med ett friare och livligare internationellt varuutbyte efter kriget. En annan sak är, att de nordiska staterna under tider, då de allmänna handelsförbindelserna av olika skäl stramas åt, kunna genom ökat utbyte av vissa varor bereda varandra ömsesidiga fördelar; så skedde också under förra världskriget liksom under senare tider av relativ avspärning från världsmarknaden.

Örne, som icke kan misstänkas för att sträva mot autarki eller höjning av tullmurarna mellan staterna, anför också, när det gäller handelspolitiken, endast vissa mycket allmänna skäl för upprättandet av en nordisk förbundsstat. Han uttalar, att Norden som enhet är »en stormakt på den fredliga handels område», medan varje särskilt land betyder mindre. »Endast om de fem länderna gå samman, kommer deras produktions- och köpkraft fullt till sin rätt i en värld, som ser till kvantiteten.» Detta skäl är föga övertygande. De nordiska staterna kunna väl icke gärna sluta sig samman för att göra ett mera imponerande intryck i de statistiska tabellerna. Tanken erinrar om det någon gång framkastade skälet för ett nordiskt förbund, att amerikanerna ha svårt att skilja

mellan de nordiska staterna och skulle uppmärksamma dem mer, om de sammanfördes under en gemensam beteckning. Obestriddigt riktigt är däremot Örnes påpekande att ett förenat Norden, liksom varje större sammanhängande ekonomiskt område, skulle innebära vissa allmänna fördelar. Detta är ett motiv, som är tillämpligt på varje sammanslagning av stater. Men med hänsyn till de nordiska ländernas framgångsrika ekonomiska utveckling utan förbund och den redan (under fredsförhållanden) höga levnadsstandarden i de flesta av Nordens länder, kan detta skäl icke äga större bärkraft. Det är tydligt, att den handelspolitiska linjen i debatten är av rent subsidiär natur.

I ett visst känsloläge är det naturligt att ställa frågan om Nordens enhet utanför realpolitiska överbäganden. Då Ekelöf uttalar, att enligt hans uppfattning vårt verkliga fosterland icke är begränsat till Sverige »utan utgöres av Norden i dess helhet», synes han i grunden ställa sig på denna ståndpunkt. Man undersöker ju icke, då det gäller fosterlandets försvar, om ett sådant försvar har utsikter till framgång eller om man genom offer av en del av fosterlandet kunde rädda återstoden från krig. Jag betvivlar icke att Ekelöf här ger uttryck åt en ärlig och djup känsla. Jag betvivlar möjligen, att han uttrycker sig fullt adekvat, d. v. s. att han verkligen vill hävda, att t. ex. ett angrepp på Finland, Danmark eller Norge förnimmes på alldeles samma sätt som ett angrepp på Sverige. I varje fall tror jag icke att en sådan förklaring — fattad på djupt allvar och icke som ett vackert uttryck för varma känslor mot grannländerna överhuvud — är re-

presentativ för svensk folkopinion. Hur starkt denna än känner för Nordens övriga folk, uppfattar den icke Norden som »vårt verkliga fosterland». Om så hade varit fallet skulle den överväldigande anslutningen till den förda neutralitetspolitiken vara oförklarlig.

Andra argument av uppenbart sekundär karaktär ha skymtat i förbundsdebatten. Man har talat om de förträffliga resultat, framför allt den ständigt stärkta gemenskapskänsla, som uppnåtts i andra förbundsstater, såsom Förenta staterna, Schweiz, Kanada och Australien. Det är dock påtagligt, att de objektiva faktorer, som i dessa stater talat för en sammanslutning, varit ojämförligt starkare än i Norden; särskilt har man här kunnat bygga på geografisk enhet. Vidare har det någon gång påståtts att ett nordiskt förbund som ett vackert exempel skulle kunna bli av betydelse för andra stater, möjligen för hela världens samordning. Överdriften står här på gränsen till meningslöshet. Tanken för i minnet den för femton år sedan icke ovanliga föreställningen, att Sverige genom att avrusta skulle visa stormakterna den rätta vägen.

Överhuvud har, såsom redan anmärkts, en känslösam och romantisk propaganda varit alltför vanlig i debatten om Norden. Dels prisas aktivitetens värde i och för sig; det talas om att »något måste göras», att »svårigheter äro till för att övervinnas», att endast en positiv inställning är försvarlig; i tveksamheten ser man uttryck för ett negativt och trött sinne. Någon handling för handlingens egen skull vill man väl dock icke anbefalla! Dels gör man försök att monopoli-

Känslösam och romantisk

Uddewisaren

idealiskt, praktiskt,
rationellt & skult,
Sfunkt

sera idealiteten för den egna ståndpunkten genom att ständigt använda uttryckssätt av den vaga och vackra art, som suggererar utan att klargöra eller bevisa. Frågan om Nordens enhet är alltför allvarlig för att behandlas i frasernas och slagordens tecken. Det är naturligt att man i arbetet för en stor plan också vädjar till idealiteten. Men det måste ihågkommas, att det enligt de flestas mening är motiverat att upprätta ett nordiskt förbund endast om direkta och påtagliga fördelar med avseende på försvar, ekonomi och andra yttre ting härmed kunna vinnas. Det är lätt att formulera en intressesynpunkt på ett idealiserande sätt, men denna metod bör ej drivas så långt att det reella problemet undanskymmes. Möjligheten av en rationell och rimlig diskussion i en demokratisk stat är i grunden beroende på åhörarnas intellektuella standard, men denna är varken i Sverige eller i något annat land så hög, att debattörerna utan risk kunna hämningslöst överdriva och förenkla. Den lössläppta folkmötes- och bankettstilen — väl känd från tidigare skandinavism — är alltid en fara för demokratin. Från den grumliga mystik, med vilken man på vissa håll måste brodera alla resonemang, har den svenska debatten i stort sett varit förskonad.

"rationellt"

"en fara för demokratin"

*

Den föregående framställningen har förutsatt ett läge, i vilket en effektiv internationell fredsorganisation icke finnes och i vilket de nordiska staterna icke äro anslutna till någon stormaktsgrupp utan äro hänvisade till sig själva och var-

andra. Detta var situationen före världskriget. Och det är en sådan situation, som anhängarna av ett nordiskt förbund närmast ha för ögonen. Helt naturligt: det är uppenbarligen främst under dessa förhållanden som ett förenat Norden möjligen kan tänkas vara av betydelse för de nordiska folkens trygghet. Det är emellertid nödvändigt att också beröra frågan om Nordens ställning till eller i en sådan internationell organisation, som efter freden kan väntas komma till stånd.

Hos flera av de refererade författarna möter en vagt avvisande inställning till tanken, att Nordens stater skulle ansluta sig till en internationell organisation av den art, som ter sig möjlig inom en icke alltför avlägsen framtid. Nothin och Sköld betona starkt, att de avse ett nordiskt neutralitetsförbund, en väpnad nordisk neutralitet. Ekelöf, som något närmare ingår på frågan, uttalar, att om »det nya Nationernas förbund . . . som det gamla under den första tiden av dess tillvaro endast (skulle) vara ett medel att hålla den besegrade i schack, så böra vi betänka oss mer än en gång innan vi delta i detsamma». (Härmed menar Ekelöf, såsom av de följande satserna framgår, att vi icke skola ansluta oss.) Denna sats är sakligt oriktig så till vida som det gamla Nationernas förbund gjorde mycket mer än »att hålla den besegrade i schack». En riktigare karakteristik är, att N. F. icke höll de besegrade i schack, att det tvärtom medverkade till åtskilliga lättnader för de besegrade staterna och att det löste en rad frågor, som icke hade med fredsfördraget att göra. Men bortsett från detta Ekelöfs påstående, som endast vittnar

om den högt bildade svenska opinionens obildning i denna fråga, är den citerade satsen signifikativ. Den kan icke gärna tolkas på annat sätt än att vi icke skola ingå i ett förbund, där de besegrade icke omedelbart upptas som likaberättigade stater; Ekelöf talar också i det följande om ett acceptabelt förbund, där »båda de stridande parterna toge plats» (som likaberättigade, måste han antas mena). Men hur mycket vi än hoppas på en fred, som möjliggör en snar folkförsoning, måste vi utgå från att det förbund, som på anglosaxiskt håll ställts i utsikt, till en början, lika väl som eller i än högre grad än N. F., ställer de besegrade staterna i en särställning. I realiteten innebär därför Ekelöfs krav, att vi skulle vägra att inträda i något förbund, som rimligen kan tänkas bli upprättat efter freden. Norden skulle, för överskådlig tid framåt, ställa sig utanför en internationell fredsorganisation, och den nordiska sammanslutningen skulle, så långt det går, ersätta en dylik organisation.

En liknande ståndpunkt kan utläsas ur Sändlers framställning. Sandler talar med misstro om möjligheten att inom en snar framtid bygga upp en internationell rättsordning, och betonar den långa tid som kommer att förgå »innan Europas ordning är baserad på fri samverkan mellan likaberättigade kulturfolk». Om man skall utgå från att de uttalanden, som här avses, vilja utsäga något om vår politik, kunna de icke innebära annat än att vi böra hålla oss utanför en internationell ordning, som icke uppfyller de i citatet angivna villkoren. Detta intryck förstärkes av några i samma stycke införda satser. »Att slå sig till ro med tanken, att

Värdebeladdade ord

anglosaxarna nog skola veta att hindra fredsstörande makter att resa huvudet, det vore att sänka Nordens stater till nivån av protegéer. Men vi äro dock för gamla i gårde som fria stater för att bliva de beskyddade.» Meningen fördunklas något därav, att Sandler i sitt fastställande av det tänkta läget på vanligt sätt använder ord och uttrycksätt, som i och för sig ha en berömmande, resp. nedsättande färg; han undviker de någorlunda objektiva beteckningar, som vid precisering av en tankegång äro de enda korrekta. (Vem vill, t. ex., vara »protegé», även om han gärna vill ha hjälp vid angrepp?) Dock får väl meningen rimligen antas vara, att vi icke böra gå in i en internationell organisation, där de anglosaxiska staterna spela en ledande roll. Något vid sidan av det diskuterade problemet må betonas, att det citerade uttalandet under alla förhållanden är förvånande. Alla utom nazist- och kommunist sympatisörer torde vara beredda att erkänna, att i nuvarande läge Danmarks, Norges, Finlands och Sveriges fortvaro som självständiga och fritt styrda stater beror på de anglosaxiska vapnens framgångar. Endast få torde tänka sig, att vi, om axeln segrar eller om Ryssland kommer att dominera den europeiska kontinenten, få tillfälle att diskutera och organisera ett nordiskt samgående i ett fritt Norden. Då en ledande politiker i det enda nordiska land, som står utanför kampen, förklarar, att vi äro för »gamla i gårde» för att beskyddas av de anglosaxiska staterna, uppnår han knappast den stolta effekt som avses.

Det är överflödigt att längre stanna vid dessa och andra liknande uttalanden. Måhända är deras underliga formu-

Argumentation

$\rightarrow (FN) \rightarrow NFF$

$NFF \rightarrow -(FN)$

lering väsentligen ett uttryck för det slags neutralitet, som blivit en form för uppträdandet även hos varmt kännande personer. Det viktiga är här att fastslå, att en viss motsättning i närvarande läge föreligger mellan tanken på nordisk enhet och tanken på Sveriges och de övriga nordiska staternas anslutning till en internationell fredsorganisation, sådan den kan tänkas uppstå efter krigets slut. Befarar man att en dylik fredsorganisation ur en eller annan synpunkt icke skall hålla måttet, blir man mera benägen att söka räddningen i ett nordiskt förbund. Utgår man från att ett nordiskt förbund är en tämligen säker garanti för freden, blir man mindre aktivt intresserad av en internationell organisation med samma, om också mera universellt fattade syfte. Vilken av dessa tankegångar, som för här berörda och andra författare är den primära, är i detta sammanhang likgiltigt.

De skäl, som enligt min mening tala för den motsatta ståndpunkten, ha, vad det ena ledet beträffar, redan angivits. Då jag kommit till slutsatsen, att ett förenat Norden ur trygghetssynpunkt är av tvivelaktigt värde, måste jag redan på grund härav med mera positiv tendens betrakta möjligheten av en internationell fredsorganisation. Att Sverige icke under alla förhållanden kan ansluta sig till en sådan är självklart. Men det står för mig klart, att en principiellt välvillig, icke en principiellt avvisande hållning till denna tanke kräves både ur världens och Nordens synpunkt. En framgångsrik internationell organisation skulle lösa världens samtidigt som den löste Nordens trygghetsproblem. Dess möjligheter till framgång skulle ökas, om de nordiska sta-

HT; pro anglo-saxer, pro FN
universalism

Den feja neutraliteten! att begära handling
endast av andra

terna anslöte sig; med varje statsgrupp, som ställer sig utanför, ökas risken för ett misslyckande. Inom en dylik organisation skulle de nordiska länderna kunna verka för utveckling mot universalitet och folkförsoning. Utan den skulle Nordens inflytande bli mindre och dess läge mera prekärt. Om Norden anslöte sig skulle det vara i avsikt att dela både fördelar och risker med andra folk. Man finge icke återknyta till den tendens, som så starkt framträdde hos de exneutrala staterna inom Nationernas förbund och som fortfarande präglar hållningen hos en bred opinion: att begära handling endast av andra.

Att närmare ingå på en sådan organisations beskaffenhet kan här ej komma i fråga. Jag vill endast erinra om den senast av Undén framförda tanken, att de nordiska staterna skulle bilda något slags regional grupp inom förbundet. Hur en sådan grupp skulle vara ordnad och vilka förpliktelser den skulle påtaga sig kan ej diskuteras utan stöd av en plan för den internationella organisationen i dess helhet. Att den nordiska gemenskapen i mera allmän mening snarast skulle främjas av anslutning till ett sådant förbund, är utan vidare klart.

Som skäl mot en positiv inställning till ett nytt försök att organisera världsfreden återopas stundom Nationernas förbunds misslyckande. Den skepsis, som härvid gör sig gällande, är förklarlig. Om man i något fall har rätt att säga, att skepticismen icke får utesluta nya försök, så är det likväl i detta. En effektiv, universell fredsorganisation vore ett framsteg, med vilket intet annat framsteg under historisk tid

universellitet och folkförsamling!
"Idén om en i fred levande världslig!"

kan jämföras. Den öppnar nya perspektiv icke blott för mänsklighetens andliga och materiella utveckling utan också för varje enskild människas livskänsla och livstro. Det skulle vara underligt, om det första försöket lyckats. Det är icke att vänta att ett andra försök skall leda till varaktig framgång. Men nya försök måste göras. Idén om en i fred levande mänsklighet dör inte bort.

Med vad förut sagts är egentligen ett inkast, som ofta göres i denna debatt, besvarat. Hur kan man, frågas det, tro på en universell organisation, då man icke tror ens på en nordisk. Skenbart är frågan logisk och väsentlig, vid närmare eftertanke inses lätt, att den ej berör problemets kärna. Till en början må anmärkas, att det icke behöver vara svårare att organisera många folk än några få folk. Den amerikanska unionen, med dess fyrtioåtta delstater och 130 miljoner invånare, är lika fast smidd som de små förbunds- och enhetsstaterna. Vad som kan vinnas med internationell organisation, är att de stormakter, vilkas brytningar utgöra en fara för allas fred, tvingas till fredligt avgörande av tvister. Vad som kan vinnas med ett isolerat nordiskt förbund är på sin höjd, att risken för överfall från en stormakt eller indragande i stormaktskrig blir något minskad. Och slutligen: en internationell fredsorganisation kommer, om den överhuvud åvägabringas, till stånd vare sig de nordiska staterna så önska eller ej. Frågan blir här endast, om vi skola ställa oss utanför eller om vi skola ansluta oss i hopp om att stärka, utjämna och förbättra.

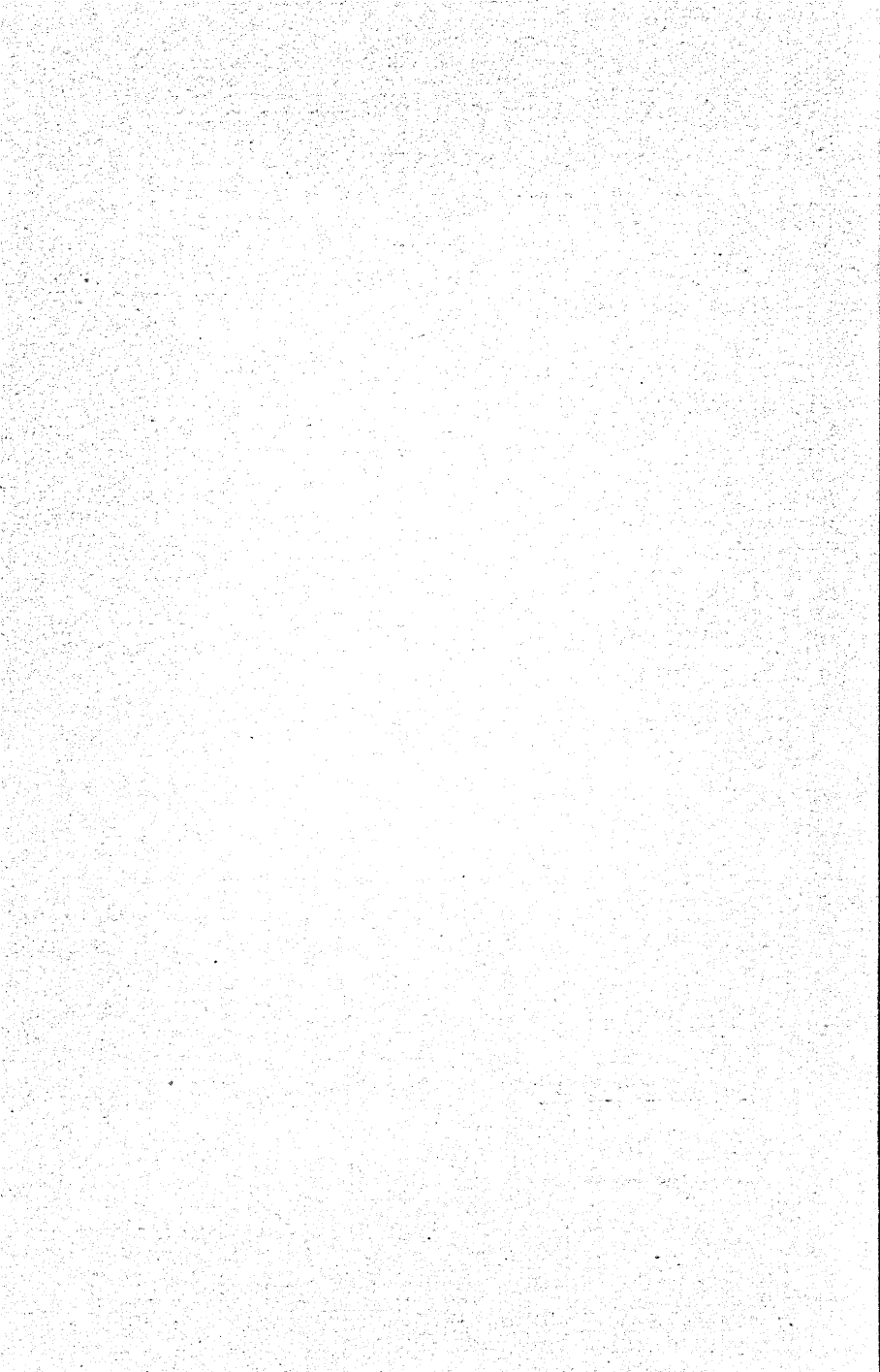
Sandler ser i »den renässans för det nationella, som i alla länder är påtaglig», en förutsättning för den nordiska enheten. Låt mig här först säga, att det icke är med någon oblandad glädje denna renässans kan betraktas. Alltför ofta har den varit den ohämmade självhävdelsens, förtryckets och barbariets renässans. Det är naturligtvis icke detta Sandler avser. Han tänker på försvarsviljan, den stärkta känslan av gemenskap och medkänslan med grannfolkens lidanden.

Men denna nya patriotism, denna nya gemenskapskänsla är icke begränsad till Sverige eller Norden. Då svenskarna under dessa år starkare än förut känt sig äga ett hemland, värt att försvara, har hemlandet icke blott varit folket och jorden, det har varit en tradition, en livsstil och en idé. Det samma har gällt andra undertryckta och hotade folk. Patriotismen glider här över i universalism. Så som kanske aldrig tidigare känner en stor del av världens folk, att försvaret av det egna är ett försvar av det mänskliga, att det är gemensamma värden — utanför folket och rasen — som man är beredd att bringa alla offer. Denna nya livskraft hos en tro, som varit på väg att förtorka, är det ljusa tecknet i en mörk tid. Vi söka alla det hemland, som Silfverstolpe talar om:

Rättens och frihetens land,
var det än finns,
grundat i går,
hägnat så länge man minns,
hemland, som fyller
leden i Människans eviga front,

bortom min levnads idyller
sträckes i mörkret din stora,
hotade horisont!

Med enkel klarhet säges här, i vilken anda det svenska
folket kan finna Norden och världen.

NORDENS SERIE

Skrifter utgivna av Föreningen Norden

- 1. Nordisk horisont.**
- 2. Väpnad neutralitet.**
- 3. Debatten om nordisk enhet.**

Kooperativa förbundets bokförlag i distribution

Pris 1 kr.